

Svet bude naše umenie akceptovať len vtedy, ak bude slovenské

Monument a hodnota impresie

Stanislav Harangozó, akademický maliar a pedagóg

Narodil sa 19. novembra 1946 v Komjaticiach. Vyštudoval Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave v rokoch 1967 až 1973 u profesorov Millyho, Hložníka a Dubaya. V tvorbe sa zaoberá malbou, kresbou, grafikou a monumentálnymi realizáciami v architektúre - sklenená a kamenná mozaika, leptané sklo a maľba na drevo (Nemecká, Šurany, Bratislava, Vráble, Levice, Šahy, Turzovka, Lučenec, Nové Zámky, Komárno, Topoľčany, Bojnice, Nitra, Žilina, Prešov, atď.). Od roku 1976 mal vyše 50 individuálnych výstav na Slovensku v zahraničí a zúčastňuje sa aj na početných kolektívnych výstavách. Pedagogicky pôsobil na Vysokej škole výtvarných umení, od roku 1990 prednáša na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Je členom Umeleckej besedy Slovenska.

S hosťom SLOVA sa rozpráva Ladislav Skrak

Narodili ste sa ako šťastné povojnové dieťa na juhu Slovenska, na území, ktoré charakterizuje aspekt súžitia národov a ľudí. Čo však budúcnému umelcovi utkvelo v pamäti ako určitý genetický základ? Prečo ste sa vlastne stali maliarom?

- Formovanie prichádzalo z dedinského prostredia, z mojich rodných Komjatíc. Je to dedina, ktorá sa rozprestiera na roviny medzi Novými Zámkami a Nitrou, kde je vysoká obloha a nízky horizont. Celý môj vývin a mladosť determinovalo harmonické rodinné prostredie. Otec bol vyučený stolár a mal doma dielňu, a to ma viedlo vyrezávať vežičky, kostolíky, také chlapčenské hračky. Postupom času som priľnul k ceruzke a farbičkám. Začal som maľovať rodný kraj. Do svojej dediny sa rád vraciam a postupom času tam objavujem aj výtvarné motívy, ktoré mi v mladších rokoch napodiv nejako unikli. Veľký zlom pre mňa znamenala stredná škola v Bratislave. Vyštudoval som polygrafiu, no mojou túžbou nebolo stať sa tlačiarenským technikom, ale maliarom. Na druhýkrát sa mi podarilo dostať sa na Vysokú školu výtvarných umení.

Kto pomáhal formovať vaše výtvarné názory? Ku ktorým profesorom ste chodili?

- V prípravke to bol profesor Dezider Milly, u ktorého som absolvoval prvý a druhý ročník, a postupne aj profesor Orest Dubay na Škole užitej a dekoratívnej maľby, a potom aj na Oddelení voľnej grafiky, ktorú som robil súbežne s danými odbormi maľby. Tieto okolnosti formovali moju životnú, aj výtvarnú filozofiu, môj výtvarný prejav. Nemožno zabudnúť na nebohého docenta Jana Matejku, ktorý učil technológiu na Vysokej škole výtvarných umení a maliarske dielne, s ktorým sme viedli dlhé a dlhé hodiny rozhovorov. A tie smerovali k poznávaniu podstaty mnohých zaujímavých maliarskych techník, ale aj k náročnosti a zrodu autorského a životného postoja - k výtvarnému dielu, k úlohám umelca ako tvorcu hodnôt a výtvarného diela. Títo štyria ľudia, výtvarne určite rozdielni, formovali aj môj proces tvorivého hľadania a nachádzania podstaty vecí. Práve tú povinnosť neskízať od absolútneho k bezduchému a formálnemu. Snažil som sa do tohto kontextu zapracovať môj vlastný výtvarný názor. Nikdy som od neho neodbiehal, ale hľadal som určitú kontinuitu. Chcel som nadväzovať na niečo, k čomu som sa už kedysi dopracoval.

Aká bola vaša predstava do budúcnosti, v akých polohách ste sa chceli vyjadriť ako maliar? Dostať sa na vysokú školu, a teda aj Vysokú školu výtvarných umení, nie je také jednoduché.

Znamená to aj potrebu seriózneho pripravovania sa. Ako ste začínali z tohto hľadiska? Pokúste sa oživiť tento pocitový aspekt.

- Je naivné si myslieť, že ak niekto troška kreslí, automaticky sa dostane na Vysokú školu výtvarných umení. Myslím, že celé prijímacie konanie, aj v minulosti, a zaiste aj teraz, je zložitý proces. V súčasnosti poskytujú vysoké školy prípravu adeptov štúdia, napríklad na architekture. Samozrejme, v tom období existovali výtvarné krúžky pri ionickej domoch, a to prispievalo k elementárnemu poznaniu výtvarnej problematiky, človek sa dostával k poznatkom ľahšie, ako keby bol len samouk. Základným prvkom, tým základným stupienkom v príprave boli pre mňa kontakty na docenta Jána Matejku, ku ktorému som raz za mesiac chodil s plnými obalmi kresieb a postupne som sa dopracoval k tomu, že som bol na prijímacie skúšky na druhýkrát dobre pripravený.

Aké boli vaše výtvarné prejavy? Boli tematizujúce, historizujúce, sentimentné? A aké mali podoby? Motivické, zobrazujúce, zobrazujúco-dekoratívne?

- Niekedy sa zamýšľam nad tým, ako som sa z remeselníckej rodiny dostal do úplne inej sféry. Zrejme v živote to tak aj musí byť. Alebo to súvisí s vytrvalosťou, možno aj tvrdohlavosťou a urobením maxima pre to, aby sa to podarilo. Mal som ambície dostať sa na vysokú školu. Na škole sa mi vďaka profesorom doslova otvárali oči - v pohľadoch na domáce a svetové umenie. Bolo to vzácne obdobie u profesorov Oresta Dubaya, a neskôr Vincenta Hložníka. Boli to veľkorysí ľudia, ktorí nechali študentom voľnosť na tvorivé hľadanie.

Vo vašom povedomí sa zrejme istou prevratnou vrstvou na Vysokej škole výtvarných umení stalo ono lyrické maliarske pôsobenie krajinárskej špeciálky Dezidera Millyho. Ten robieval v druhej polovici šesťdesiatych rokov pravidelné školské plenéry na Orave. Zatiaľ čo maliarska koloristická zložka bola dovtedy príliš sonórna, akoby sa od tej chvíle stala rozjasanou, maliarsky takmer dekoratívnou. To znamená aj isté uvoľňovanie spontaneity maliarskeho výrazu. U vás je dnes tento rozmer samozrejmy. Aké sú vaše spomienky na D. Millyho?

- Keď som študoval, Milly mal prípravku - prvý a druhý ročník. Bola to kresliarska maliarska príprava, teda štyri semestre. Vtedy však už nemal krajinársku školu. Spomínam si naňho ako na veľmi prísneho pedagóga. Najmä v prvom ročníku som ako študent veľmi ťažko rozumel jeho korekcii. Korigoval v symbolickom vyjadrení, nie konkrétne k tomu, čo sme mali za úlohu robiť. Ale mal som šťastie v nešťastí, že som mu musel každé dva týždne nosiť skice. Chodil som k nemu do ateliéru, ktorý mal na škole. A myslím si, že to bolo obdobie jeho krajín, takých lyrických. Bolo to vlastne vrcholné obdobie Millyho tvorby, keď dospel k tomu typickému prejavu, a to práve v krajinomalbe. Pri korekciách v jeho ateliéri som sem-tam z tej prijímacej miestnosti nazrel cez dvere aj do ateliéru, kde mal regál s obrazmi a na stojane aj rozmaľované plátna.

Pokiaľ ide o majstra Dubaya, ktorý je dnes čestným predsedom nášho Klubu výtvarných umelcov a teoretikov, bolo by chybou hľadať skratové súvislosti, možno však badať postrehnuteľný súvis. Dubay je známy predovšetkým svojím bratislavským civilným motívom. Vy ste, pre zmenu, majster bratislavskej veduty, konceptu a variácií, kompozícií historizujúcich prvkov, historizujúceho povedomia o Bratislave. Nie je tam spojitosť, no nesporne ste kontinuum toho niekdajšieho, dubayovského...

- Ako človek i pedagóg bol profesor Dubay na škole výnimočná osobnosť, lebo nechal určitú voľnosť. Už keď som bol asistent na grafike,

študenti robili albumy Bratislavy. Možno chtiac-nechtiac som k týmto veciam príľnul. Nakoniec som v profesionálnej praxi Bratislavu systematicky maľoval a vlastne realizoval aj jeho poslanstvo.

Spomeňme i majstra Vincenta Hložníka, autora vypätej vojrovej drámy a monumentalistu. Nešli ste v plnom rozsahu expresívnu monumentalizujúcou stránkou Hložníkovej tvorby, ale skôr cez aspekt sebe vlastného cizelovania, pripravovania sa na maliarsky monument. Máte za sebou mnohé diela v architektúre, ale No pokiaľ ste sa v plnej miere autorsky už realizovali v oblasti voľnej maľby, v monumentálnej a dekoratívnej maľbe je to stále obdobie akumulovania a naozaj možno očakávať vznik tých finálnych, vrcholných diel. A to i z hľadiska predstavy hložníkovského zavŕšenia týchto hľadání.

- Popri maľbe som chodil aj na grafiku k profesorovi Hložníkovi. Samozrejme, bol to úplne iný prístup ako u predchádzajúcich pedagógov. Bol veľmi citlivý. K monumentalite som sa skôr dopracoval na užitej a dekoratívnej maľbe, no monumentálna tvorba vždy súvisela viac s architektúrou. Mali sme robiť s architektmi návrhy do konkrétnych priestorov. Zúčastnili sme sa na súťaži, na Maticu slovenskú, na výzdobu Federálneho zhromaždenia v Prahe. Robili sme teda priamo do živých projektov. V súťaži na výzdobu Federálneho zhromaždenia som získal aj odmenu.

Patrí sa zbilancovať obdobie učiteľského pôsobenia na Vysokéj škole výtvarných umení. Zo súčasného pohľadu sa obdobie osemdesiatych rokov považuje za príliš stereotypné. Išlo však nesporne aj o obdobie získavania skúsenostného základu. Umelecký život nemôže fungovať tak, aby váľal všetky hodnoty občianskeho života. Ako ste to prežívali vy?

- Niekoľko rokov som pôsobil ako asistent, potom ako odborný asistent na Oddelení voľnej grafiky u profesora Dubaya. Po smrti docenta Matejku som prešiel na technológiu maľby a maliarske techniky ako vedúci oddelenia. Bolo to obdobie veľmi živej, intenzívnej výstavby spoločenských budov, sobášnych siení, internátov, kultúrnych domov a iných zariadení, keď pre výtvarníkov bola obrovská možnosť realizovať sa. Myslím si predovšetkým, že je veľmi krátky čas hodnotiť to po dvadsiatich rokoch ako nejakú stagnáciu. Všetko záviselo od individuality výtvarníka, aby hoci aj výtvarné riešenie do architektúry posunul do tej polohy, ktorá mu vyhovuje, ktorá najzaujímavejším spôsobom vyrieši konkrétne zadanie. Možno mi dá história zapravdu, že v období od sedemdesiateho do deväťdesiateho roku vznikli aj veľmi zaujímavé výtvarné diela, a uplatnili sa aj nové, netradičné a pôsobivé výtvarné techniky v architektúre, ktoré svedčia o tej dobe. Pochodil som po Európe a ani v krajinách západnej Európy som sa nestretol s takými výsledkami rozvoja. Ved' naozaj, takú výtvarnú výzdobu (alebo skôr dotvorenie), v takom množstve, ako to bolo u nás, ale aj v takej kvalite, nikde nevidieť.

Kedysi odborníci hovorili o hlavnom a spodnom prúde. Niekdajší spodný prúd sa v ďalšom vývine stal vraj umelecky autentickým. Zdokumentované je, kto v danom období umelecký vývin skutočne ťahal. Kto by chcel zavrňovať osemdesiate roky z hľadiska skromného, nie príliš bujarého úsilia umelcov, ten by nerešpektoval, že umelecké vyžitie bolo v plnej miere garantované, vrátane spoločenského uplatnenia tvorby. V tomto období má však fungovanie výtvarného života svoje zreteľné problémové stránky. Aký je váš pohľad na existenčnú otázku výtvarníka?

- Skutočne je veľmi ťažko hodnotiť toto obdobie, a nemám ani víziu, ako by to mohlo fungovať. Zo starého mesta sa ateliéry vytrácajú, alebo sa už vytratili. Do architektúry sa robí veľmi málo. Výtvarná obec je dnes

vlastne rozbitá. Vystavuje sa veľmi málo, lebo niet prostriedkov. Myslím si, že v umení je vždy určitá sínusoida. Nie som proti novým veciam, ktoré sa v ňom dejú. Prekáža mi len jednofarebnosť pohľadu. Moje presvedčenie je, že svet nás bude akceptovať, ak budeme slovenskí. Myslím si, že iná šanca vo svetovom umení ani nie je. Keď si pozrieš Chagalla, jeho korene sa nedajú zaprieť. Keď si pozrieš Picassa, tak rovnako, je to španielske, keď si pozrieš Fullu, je to slovenské.

Vyvstáva otázka, v čom vidíte vy sám špecifickosť kvality, umeleckej výtvarnej autenticity, hodnotovosť vášho umeleckého vkladu?

- Ťažko hodnotiť sám seba. Snažím sa hľadať si svoje miesto v širokom výtvarnom zábere a budovať na svojich poznatkoch. V tomto období chystám práve výstavu v Galante, v renesančnom kaštieli. Chcem tam predstaviť obrazy z posledných desiatich rokov. Nedávno som mal výstavu v Bratislave, v Galérii u Heffnera.

Profesorka Peterajová tvrdí, že po Jankovi Alexym ste vo vývinovom rade ďalším majstrom slovenského pastelu. Je to naozaj pravda, ale aké sú vaše pohľady na takéto vyjadrenie?

- Pastelu sa venujem už tridsať rokov. Táto technika umožnila môjmu naturelu vari najviac prejavíť sa, a to svojou sviežosťou, pohotovosťou a ohromnou farebnosťou. V poslednom období techniku pastelu kombinujem s akrylom, ktorý dáva väčšiu razanciu, a podľa mňa, aj dynamiku tejto maliarskej technike. Tematické zameranie je od civilizovanej krajiny, cez konštrukciu architektúry mesta, cez komponovanie kompozícií figurálnym motívom, krásou ženského tela, až po štylizované zátišia.

Ste majstrom bratislavskej veduty. Ide o žáner, ktorý znamená zobrazovanie interiéru alebo exteriéru architektúry mesta. Veduta je však vo vašom prípade rozjasanou melodikou, poetickým a historizujúcim rozmerom tohto mesta. Ako fotografujete toto mesto, ako ho potom transformujete a dávate na plátno?

- Nezobrazujem vedutu vo vizuálnom zmysle slova. Snažím sa komponovať dominanty mesta do určitého kompozičného celku. Bratislava nemá priveľa dominant. Variáciou jej dominant ako Hrad, Dóm, alebo radnica, alebo Michalská ulica sa snažím vytvárať nové kompozičné celky. No a navyše, zakomponoval som do toho ženský akt, zaľúbené dvojice, alebo aj hudobný motív, huslistky, a podobné. Čiže spojil som viac inšpiračných zdrojov do výtvarného diela. Venujem sa problematike architektúry mesta, jej zapojeniu do kompozičného celku, už niekoľko desaťročí. Robím to systematicky. Inšpiruje ma to, nechám tomu voľný priebeh. Samozrejme, sú tam zapojené racionálne prvky, bez ktorých sa človek pri kompozícii nezaobíde. Usilujem sa, aby dielo pôsobilo príjemne, aby človeka oslovilo, upokojilo, a aby si pri tom oddýchol, aby pri pohľade na môj obraz mal aj dobrý pocit zo života.

Ako dosiahnuť ten vyšší stupeň slávy v európskom umeleckom priestore?

- Všetko má svoje zákonitosti. Vystavoval som prostredníctvom Slovenských inštitútov v zahraničí vo Varšave, v Krakove, v Prahe, v Lisabone, v Padove, ale aj vo Florencii. Tieto výstavy viacmenej organizovalo Ministerstvo zahraničných vecí. Možno by bola zaujímavá väčšia systematickosť, návaznosť na iné inštitúcie. V rámci Umeleckej besedy sme mali nedávno výstavu v Jeruzaleme, v Tel Avive a teraz v Prahe...

Aký je váš pohľad na súčasnú politickú realitu na Slovensku a

jej dopad na naše umenie?

- Osobne by som fandil tomu, kto pomáha Slovensku, kto chce svetu ukázať, že je tu životaschopný národ a životaschopný štát. Bohužiaľ, ekonomické problémy a politické šarvátky nerobia dobre, mali by sme sa skôr zjednocovať. Myslím si, že Slovensko je veľké svojím tvorivým potenciálom, a to nielen umeleckým, ale aj vedeckým a iným. V tomto by sa mali politické strany - a je jedno, či ľavá, či pravá - zjednocovať pre dobro Slovenska, pre dobro tohto národa, pre dobro tejto krajiny.